

ANTIKOS PAIDEIA: POŽIŪRIS Į ASMENYBĖS UGDYMĄ

Juozas Žilionis

Vilniaus pedagoginio universiteto Edukologijos katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
Tel. (370 5) 275 23 98
El. paštas: ppf.dekanatas@vpu.lt

Straipsnyje aptariama antikinio pasaulio paideia'os samprata, analizuojamos jos atsiradimo prielaidos ir pagrindiniai formavimosi etapai. Paideia'os ištakas aptinkame Hipokrato, Isokrato, Platono, Aristotelio darbuose. Jie kėlė harmoningą asmenybės ugdymą, kai žmogus tampa ne tik kultūrinių vertybių vartotoju, bet ir jų kūrėju. Svarbi vieta klasikinėje paideia'oje tenka mokymui apie sveikatos saugojimą arba gydymo meną. Pirmą kartą antikinė paideia žmogaus ugdymąjį procesą veda į saviuoklę kaip aukščiausią savo būties suvokimą ir jos tobulinimą. Pati paideia'os sąvoka transformavosi jau antikoje, įgaudama platesnį tikslą, gilesnį turinį ir naujas technologijas.

Prasminiai žodžiai: paideia, asmenybė, ugdymas, retorika, gydymo menas.

Filosofinėse graikų mokyklose susiformavusi klasikinė *paideia* buvo apibūdinama kaip ugdymas, apimantis kultūros, arba kitais žodžiais tariant, graikų tradicijos perdavimą (Rouche 2003: 70). Graikų žodis *paideia*, kilęs iš žodžio *paīs*, reiškiančio vaikas, o pedagogas (gr. *paidagogos*) – pirmine reikšme buvęs vergas, vedantis už rankos vaiką į mokyklą, nešantis jo kuprinę ir užsiimantis jo doriniu ugdymu. Vėliau, keičiantis pedagogo socialinei funkcijai, jis tapo ne tik mokytoju, teikiančiu žinias, bet ir vaiko ugdymoju plačiąja prasme, vedančiu jį į savo laikmečio kultūrą. Nuo tada *paideia* yra suprantama kaip pedagoginio poveikio sistema, ugdanti iš vaiko suaugusį žmogų, tuo labiau kad graikai niekada į vaiką nežiūrėjo kaip į *būtį sau pačiam*, bet matė jame nuolat *tampančią būtį*. Todėl kultūra graikams, vėliau ir romėnams buvo ne asmens visam gyvenimui įsigyta nekintanti būseną, bet žmogui duota nenutrūkstama galimybė

tobulėti tiek asmeniniame, tiek visuomeniniame gyvenime. Platus kultūros įsisavinimas buvo skatinamas įvairaus tipo graikų filosofinėse mokyklose ir ypač IV a. pr. Kr. Šis amžius tapo *paideia'os* istorijoje klasikine forma (Jaeger 1977: 6). Tuo laikotarpiu buvo deklaruojama, kad valstybės (polis – graikų miestas valstybė) galia priklauso nuo jos gyventojų moralės, todėl dorovingų piliečių ugdymas yra suprantamas kaip valstybės funkcionavimo pamatas. Platonas (428/7–348/7 m. pr. Kr.) rašė traktatus, grįsdamas valstybės, kaip organizuotos sistemos, reikšmę piliečių ugdymui. Sokratas (469–399 m. pr. Kr.) gvildeno gyvenimo tikslo, prasmės problemą, o Isokratas (436–338 m. pr. Kr.) publikavo rašytines kalbas, kuriose analizavo valstybės socialines ir politines idėjas. Šiek tiek vėliau Aristotelis (384–322 m. pr. Kr.) atskleis graikų filosofijos ir mokslo sąveikos reikšmę dorovės normų formavimui.

Klasikinės *paideia*'os samprata daug platesnė, negu atrodo iš pirmo žvilgsnio. Visapusiškai harmoningas graikų kultūros žmogus užsiima ne tik sielos, bet ir kūno lavinimu: „*dirbančiam didelės protinės įtampos reikalaujanti darba*, – rašo Platonas, būtina pamankštinti ir kūną, griebusis gimnastikos, o tam, kuris atsidėjęs lavina kūną, reikia savo ruožtu pajudinti ir sielą, pasitelkus muziką ir visas filosofijos rūšis...“ (Platonas 1995: 153, *Timajas* 88 c), nes buvo tikima, kad „*mūzų meno paprastumas sukuria dvasios nuosaikumą, o gimnastikos – kūno sveikatą*“ (Platonas 2000: 118, *Valstybė* 404 e). Kadangi *kūno sveikatą* palaiko ne tik gimnastikos pratimai, bet ir gydymo menas (Platonas 1995: 59, *Timajas* 24 c), tai klasikinės *paideia*'os sudedamoji dalis, kaip pažymi klasikinės graikų istorijos specialistas, vokiečių mokslininkas Werneris Jaegeris, yra mokymas apie sveikatos saugojimą, arba gydymo meną (Jaeger 1977: 32). Žinoma, šiandienis medicinos mokslas ir praktika kelia visai kitokius uždavinius ir savo profesionalizmu visiškai neatitinka antikinės gydymo sampratos, todėl ir šiuolaikinėje ugdymo sistemoje medicininio švietimo bei lavinimo tikslai kitokie negu klasikinės *paideia*'os. Graikų gydytojas dažniausiai būdavo ir filosofas. Išlikę garsaus antikos gydytojo ir mokytojo Hipokrato (~460–~377 m. pr. Kr.) veikalai atskleidžia ne tik jo medicinos žinias, bet ir intelektualines bei moralines savybes. Garsioji Hipokrato priesaika gydytojams savo moraliniu *credo* tebegalioja ir šiandien. Pats Hipokratas gyveno Koso saloje, kur dauguma gyventojų buvo dorėnai, bet jo ir jo mokinių traktatai yra rašyti jonėnų dialektu (Jaeger 1977: 14), iš to sprendžiama, kad Hipokrato vadovaujama mokykla buvo veikiama jonėniškos natūrfilosofijos. Ligų priežastys, analogiškai gamtos tyrinėtojams, buvo aiškinamos pripažįstant žmogaus organizmo objektyvius

dėsningumus ir aplinkos ardomąjį poveikį kūnui, todėl gydytojams buvo svarbiausia ne gydyti ligas, bet išsaugoti sveikatą (Jaeger 1977: 35). Hipokratas, aprašydamas savo stebėjimus traktate „*Apie orus, vandenį ir vietoves*“, teigė, kad žmogaus ligos yra susijusios su aplinka. Šio traktato pratarinėje jis teigė: „Kas iš tikrųjų nori išsaviinti gydymo meną, turi pirmiausiai atkreipti dėmesį į metų laikus jie niekuo nepanašūs vienas į kitą, bet esmiškai skiriasi kaip tarp savęs, taip ir tais skirtumais, kurie vyksta kiekviename iš jų. Toliau reikia atkreipti dėmesį į vėjus, kaip šiltus, taip ir šaltus, ypač į tuos, kurie bendri visoms šalims, o po to, į tuos, kurie būdingi atskiroms vietovėms. Būtina atsižvelgti į vandens kokybę ... ir kaip vanduo tiekiamas į miestą, ar naudojasi pelkių ir minkštu ar kietu vandeniu ... Ir jeigu kam pasirodys, kad šie dalykai priklauso greičiau meteorologijai, tai kita mintis bus, kad astronomija turi ne mažą, bet iš tiesų didelę įtaką medicinai. Juk metų laikai keičia žmogaus virškinimo organizmą“ (Hippocrates 1939: 19).

Filosofai, atkreipę dėmesį į gydytojų aprašomus gamtos ir žmogaus fizinės prigimties panašumus, pradėjo plėtoti kūniškumo ir dvasingumo temas, taikydami filosofijoje medicinos terminus. Platono „Puotoje“ (Platonas 2000a: 248) dalyvaujantis gydytojas rodo šios profesijos didėjančią prestižą, o jo pasakyta kalba – gamtos filosofų įtaką tuometinei gydymo sampratai. Tačiau šia gydytojo Eriksimacho kalba Platonas išreiškia ironišką požiūrį į gamtos filosofiją, nes jis, kaip Sokrato mokinys, gamtos tyrimus sieja su visuotine gėrio paieška, o žmogų mato kaip kūno ir sielos dermę. V. Ališauskas pastebi, kad „žinant, kaip rimtai Platonas traktavo gydytojus ir gydymo meistrystę“ (Ališauskas 2000: 130), šioje diskusijoje gydytojo Eriksimacho „medicinos aptarimas, prisotintas ali-

zijų į Empedoklio filosofiją“ (Ališauskas 2000: 131) yra parodijuojamas dėl jo natūralistinio požiūrio į gamtą. Savo kalboje apie Erotą Eriksimachas aiškina ligų atsiradimą iš priešybių, taisydamas Empedoklio teoriją apie meilės ir neapykantos kovą, iš kurios atsiranda įvairiausi kūnai: „Medicina pradėsiu, idant suteikčiau šiam mokslui garbės vietą. Pačioje kūnų prigimtyje esama šio dvejopo Eroto: sveikas kūno pradas ir ligūstas ... yra skirtingi ir nepanašūs dalykai ... Vadinasi, vienoks yra sveiko prado Erotas, kitoks – ligūsto. ...kas geba čia atpažinti gražųjį ir bjaurųjį Erotą, yra pats tikriausias gydytojas. ...Juk jis turi mokėti suteikti palankumą ir abipusę meilę priešiškiausiems kūno pradams. O priešiškiausi yra priešingiausi: šaltis ir šiluma, kartumas ir saldumas, sausumas ir drėgnumas, – bei visi tokie pradai“ (Platonas 2000a: 24–25, *Puota* 186 b-e). Padrika Eriksimacho kalba Platonas išreiškia neigiamą požiūrį į empirinį gamtos aiškinimą. Kaip ir Sokratas, jis pripažįsta visatos tikslingumą, kosmosą traktuoja kaip gyvą būtybę, turinčią protą, sielą ir kūną: „šis kosmosas yra gyvūnas, turintis sielą bei protą ...“ (Platonas 1995: 67, *Timajas* 30 b-c). Toks sokratiškas antropocentrizmas leidžia teigti, kaip rašo Jaegeris (Jaeger 1977: 63), kad gamta ir jos reiškiniai aiškinami pagal analogiją su žmogaus kūnu, o gydymo mokslas tampa dalimi graikų *paideia*’os.

V a. pr. Kr. viduryje labiausiai suklestėjo Koso saloje esanti gydytojų mokykla, kuriai vadovavo Hipokratas, anot Platono, pats buvęs paties gydymo meno įsikūnijimas (Jaeger 1977: 17). Vėliau panašiai rašys ir Aristotelis: „*Hipokratas yra didesnis už ką nors, pranokstantį jį ūgiu, tik ne kaip žmogus, bet kaip gydytojas*“ (Aristotelis 1997: 291, *Politika* 1326a). Kembriđo universiteto profesorius Francis M. Cornfordas (Cornford 1946: 237), tyrinėdamas Pla-

tono pažinimo teoriją, nurodo, kad Platono vartojamos sąvokos dažnai palyginamos su gydymo menu. Platono dialoguose minimas Hipokratas iš Koso salos pataria tyrinėti sielą. Be to, ir kiti mokymo pavyzdžiai ir terminai iš gydymo praktikos yra Hipokrato mokymo įtakos filosofams patvirtinimas. Pavyzdžiui, kalbėdamas apie retoriką ir lygindamas ją su gydymo menu, Platonas nurodo, kaip turėtų elgtis oratorius: „Gydymo meno pobūdis tam tikru požiūriu yra toks pat, kaip ir iškalbos meno. ... Abiejuose reikia išmanyti prigimtį, pirmu atveju – kūno, o antru – sielos, jei ketini pasitelkti ne vien įgudimą bei patyrimą, bet ir meistriškumą, gydymo mene griebdamasis vaistų ir mitybos sveikatai ir jėgai gražinti, o iškalbos mene – kalbomis ir tinkamais užsiėmimais suteikdamas [taip] trokštamą gebėjimą įtikinti, taip pat dorybę“ (Platonas 1996: 80, *Faidras* 270 b).

Suprasdamas humanitarinio išsilavinimo reikšmę žmogaus gyvenime, romėnų oratorius, valstybės veikėjas ir filosofas Ciceronas (106–43 m. pr. Kr.), pabandė išversti į lotynų kalbą graikų terminą *paideia* ir, susidūręs su sąvokos prasminėmis problemomis, adaptavo lotynišką žodį *pueritia*, reiškiantį vaikystę (paprastai iki 17 metų), ir jį transformavo į žodį *humanitas* (žmogiškumas), kuriuo mes šiandien vadiname humanizmą arba, kitaip tariant, šis terminas buvo pateiktas kaip ugdymo proceso visuma, formuojanti žmogų (Rouche 2003: 71). Klasikinės *paideia*’os pagrindas, kaip pažymi Sorbonos profesorius Michelis Rouche (Rouche 2003: 70), yra Platono ir Isokrato suformuotos ugdymo teorijos, vėliau papildytos Aristotelio ir neoplatonikų mokymais.

Platono ugdymo sistemoje svarbiausias tikslas – ugdyti žmogaus sielą, perteikiant filosofinę išmintį, kuri suvokiama kaip menas gyventi. Siekdamas įgyvendinti savo kuriamą asmeny-

bės ugdymo sampratą, kitaip tariant, savo *paideia*, Platonas 387 m. pr. Kr., būdamas keturiasdešimties metų, įkuria Atėnuose nuolat veikiančią mokyklą, kurią pavadina akademija. Mokymas šioje akademijoje buvo nemokamas, nes pats Platonas buvo kilęs iš turtingos Atėnų aristokratų šeimos ir jam nereikėjo užsidirbti lėšų pragyvenimui. Tačiau tai, kad mokymas buvo nemokamas, nereiškė, kad į akademiją galėjo pakliūti visi norintieji. Joje galėjo mokytis tie jaunuoliai, kuriems taip pat, kaip ir jų mokytojui, nereikėjo darbu užsidirbti pragyvenimui. Panašiai buvo ir sofistų mokyklose. Į jas pakliūdavo tos pačios aplinkos jaunuoliai, bet jiems už mokslą reikėjo mokėti.

Akademijoje Platonas nesiekė suteikti kokią nors profesiją, bet norėjo savo mokinius išmokyti ieškoti filosofinės išminties. Tvirtindamas, kad mokinyms, pasinaudodamas filosofine išmintimi, suras tiesą ir supras, kas yra tikrosios idėjos, Platonas labai vertino mokslinį pažinimą: „Visų pirma būtina sužinoti tiesą apie kiekvieną aptariamą ar aprašomą dalyką, po to – pajėgti visa ką apibrėžti, remiantis kaip tik šia tiesa, o apibrėžus išmanyti, kaip toliau [tą dalyką] skirstyti į rūšis – tol, kol bus [aptikta] tai, ko jau negalima suskirstyti“ (Platonas 1996: 92, *Faidras* 277b). Tuo būdu tinkamas ugdymas, o kartu ir mokymas, turi apimti tokius mokslus ir menis, kurie skatintų imtis teorinių ir abstrakčių dalykų – matematikos ir filosofijos. Geriausias mokymo metodas Platono edukacinėje sistemoje yra dialektika, kuri susieja įvairias pažinimo rūšis. Savo kūrinyje „Valstybė“ jis pažymi, kad „dialektika yra virš visų mokslų, tarsi jų viršūnė ir vainikas, ir joks kitas mokslas teisėtai negali būti aukščiau už ją – ji užbaigia visus mokslus“ (Platonas 2000: 293, *Valstybė* 534 e). Mokant ir auklėjant jaunuomenę, Platono teigimu, pasitelkiant dialektiką reikia įvertinti jaunuolių ga-

bumus ir iš dvidešimtmečių atrinkti būsimus valstybės valdovus ir sargybinius, kuriems bus leista toliau mokytis tam tikra tvarka suderintus mokslus: aritmetiką, geometriją, muziką, astronomiją (Platonas 2000: 275–289, *Valstybė* 522 c –531c) ir karo dalykus (Platonas 2000: 297, *Valstybė* 537 c-d), o po dešimties metų mokymosi iš trisdešimtmečių reikėtų vėl atrinkti tuos, kurie, pasimokę dar penkerius metus dialektikos (Platonas 2000: 299–300, *Valstybė* 539 b, e), galės penkiolika metų tvarkyti valstybės reikalus. Toliau Platonas pažymi: „Kai jiems sueis penkiasdešimt metų, tuos, kurie išliks ir bus visur pasižymėję – ir darbuose, ir moksluose, – bus laikas nuvesti į galutinį tikslą: priversti juos pakelti aukštyn savo sielos žvilgsnį ir pažvelgti į tai, kas viskam teikia šviesą; paskui, pamatę gėrį patį savaime, jie turės imti jį pavyzdžiu ir visą likusį gyvenimą tvarkyti pagal jį valstybę, paskirus piliečius ir pačius save – kiekvienas iš eilės. Didesnę dalį jie skirs filosofavimui, bet atėjus eilei kiekvienas dirbs visuomenės labui ir vadovaus valstybei ne todėl, kad tai yra garbė, bet todėl, kad jų pareiga yra dirbti valstybės gerovės vardan. Jie visą laiką auklės kitus piliečius, panašius į save, kad jie pakeistų juos valstybės sargyboje...“ (Platonas 2000: 300–301, *Valstybė* 540 a-b). Kaip pažymi V. Ališauskas (Ališauskas 1996: 124), filosofo *paideia* Platonas atriboja nuo profesionalaus sofistų mokymo (Platonas 1995: 5–6, *Sokrato apologija* 20 a-c) ir politikų pilietinio ugdymo (Platonas 1995: 13–14, *Sokrato apologija* 24 d–25 c), tuo būdu parodydamas, kad filosofas yra vienodai nutolęs ir nuo profesionalaus mokymo, ir nuo politinio ugdymo, t. y. nuo praktinių gyvenimo klausimų. Jau minėto vokiečių mokslininko Jaegerio žodžiais tariant, Platonas, atskleisdamas filosofo *paideia*, pirmą kartą ugdymo teorijoje iškelia saviugdos sąvoką ir aiškiai parodo filosofinės *pai-*

deia'os idealą ir tikrovę (Jaeger 1977: 320). Pabrėždamas to meto politines ir socialines sąlygas, Platonas „Valstybėje“ rašo, kad filosofas tegali užsiimti saviugda, t. y. „filosofas pats tampa ... dieviškas ir tvarkingas“ (Platonas 2000: 248, *Valstybė* 500 c), tačiau jei filosofui būtų leista formuoti idealią valstybę, tai jis, Platono teigimu, į žmonių visuomeninį ir privatų elgesį perkeltų tai, „kas iš prigimties yra teisinga, gražu, nuosaiku ir panašiai, o kita vertus, kaip visa tai pasireiškia žmonėse. Sumaišydami ir sujungdami visus žmonių užsiėmimus, jie [filosofai – J. Ž.] sukurs žmogaus pirmvaizdį ... , panašiu į dievus ir turinčiu panašias į dievo ypatybes“ (Platonas 2000: 249, *Valstybė* 501 b). Platono aprašyti idealūs žmogaus ir polio (graikų miesto valstybės) santykiai, leidžia geriau suprasti jo *paideia*'os esmę, nes dorybė, kurią supranta ir išugdo žmonėms filosofas, yra subalansuotos visuomenės pagrindas. Dorybės sąvoką Platonas apibrėžia kaip žinojimą bendrybėje, visų atskirų dorybių savybes, paimtas kartu, t. y. kaip dorybę savaime, kuri yra gėris. Didžiausiu žmogaus turtu Platonas laiko *paideia*, kurią supranta kaip dvasingumą, kultūrą, todėl jo filosofui svarbiausia pamatyti *gėrį patį savaime*, kaip būties pagrindą, kaip esmę amžinųjų vertybių ir jo pavyzdžiu formuoti *paideia* kaip visuotinybę.

Ne visai sutikdamas su tokiu Platono požiūriu į *paideia*, Isokratas, mokėsis kartu su Platonu pas Sokratą, o vėliau pas žymiausius to meto sofistus Gorgiją, Prodiką, Teisiją, *paideia*'ai suteikia praktinį pobūdį, įtraukdamas į ugdymo sistemą retorinį lavinimą. Tuo tikslu 390 m. pr. Kr., anksčiau už Platono akademią, jis atidarė pirmąją nuolat veikiančią retorikos mokyklą, siekdamas suteikti mokiniams platų išsilavinimą ir universalų žinojimą. Laikydamas graikų tradicijos, kad žmogų reikia ug-

dyti dora, gerą ir gražų, Isokratas tvirtino, kad retorika mokanti ne tik kalbėti, bet ir mąstyti (Seneka 1997: 742). Atsisakydamas sofistikos, Isokratas viešajai kalbai suteikė akademinės iškalbos vaidmenį, panaudodamas ją doroviniam ir pilietiniam ugdymui (Folscheid 1997: 42). Vis dėlto pripažindamas teorinį *paideia*'os vaidmenį, Platonas savo kūrinyje „Faidras“ aptaria retorikos reikšmę žmogaus ugdymui. Kritikuodamas sofistus ir aprašydamas retorikos meną, Platonas pateikia Sokrato nuomonę apie Isokratą: „...jo prigimčiai būdinga kažkas taurėsnio Todėl nieko stebėtina nebus, jeigu augdamas savo kalbomis, kurias rašyti dar tik mėgina, pralenks visus, kurie tik kada nors buvo jų ėmęsi O jei nepasitenkins jomis, koks nors dieviškesnis polėkis teveda jį prie dar didingesnių dalykų. Mat šio vyro mąstyme, bičiuli, iš prigimties esama kažin kokios išminties mėlės. Tad štai ką, čionykščių dievų vedamas, pranašauju savo mylimam berniukui Isokratui...“ (Platonas 1996: 95, *Faidras*, 279b). Retorikos mokyklos mokytojas – retorius, ugdė mokinių gerą elgesį, gražią iškalbą ir suteikdavo bendrąjį išsilavinimą. „Retorika, – kaip teigia Hansas Georgas Gadameris, – *reiškia kalbiškai sudaryto ir kalbinėje bendrijoje interpretuoto pasaulio pažinimo visumą su visais jo turiniais ... Retorika aprėpia visą visuomeninį gyvenimą šeimoje ir viešumoje, politikoje ir teisėje, bažnyčioje ir mokykloje, prekyboje ir pramonėje, trumpai sakant, – visus žmonių savitarpio santykius apskritai*“ (Gadamer 1999: 258–259). Transformuodama klasikinės retorikos mokslą šiandienėje lietuvių kultūroje, R. Koženiauskiene pažymi, kad senovės Graikijos retorika buvusi pedagogikos pirmtakė, o mokytojas ir retorius, – tai neperskiriamos sąvokos (Koženiauskiene 1999: 31). Isokratas savo mokykloje mokė ne tik kalbėti, bet ir rašyti,

todėl, pasak A. Maccinos, jis „laikomas mokyklinių rašto darbų išradėju“ (Maccina 1990: 466). Vadinasi, pavertęs retoriką visuotiniu mokslu, Isokratas, rengdamas būsimus mokytojus, politikus, teisėjus, oratorius, apskritai išsilavinusius žmones, savo mokyklos programą papildė literatūros, filosofijos, istorijos studijomis.

Graikiškoji *paideia* buvo glaudžiai susijusi su dvasios ganytoju, kuris ruošė žmogų gyvenimo kelionei. Vėliau krikščionių mąstytojai, perėmę iš antikos filosofijos dvasinį šviečiamąjį jos tikslingumą, kūrė asmenybės nuoseklaus tobulėjimo programas. Vis dėlto antikos ugdymo uždaviniai pamažu keitėsi, nes krikščioniškosios pasaulėžiūros idėjos, susipynusios su graikų kultūra, transformavo ankstesnę asmenybės sampratą, keitė ugdymo tikslą ir turinį.

LITERATŪRA

Ališauskas, V. 1996. „Baigiamasis žodis“, in Platonas. *Faidras*. Vilnius: Aidai.

Ališauskas, V. 2000. „Paaiškinimai“, in Platonas. *Puota arba apie meilę*. Vilnius: Aidai.

Aristotelis. 1997. *Politika*. Vilnius: Pradai.

Cornford, F. M. 1946. *Plato's Theory of Knowledge*. London: Lund Humphries.

Folscheid, D. 1997. *Les grandes dates de la philosophie antique et médiévale*. Paris: Presses Universitaires de France.

Gadamer, H.G. 1999. *Istorija. Menas. Kalba*. Vilnius: Baltos lankos.

Hippocrates. 1939. „On Airs, Waters, and Places“, in *The Genuine Works of Hippocrates*. Baltimore: The Williams and Wilkins Company.

Jaeger, W. 1934. *Paideia. Die Formung des grie-*

Išvados

1. Klasikinė *paideia*'os samprata keitėsi jau pačiame antikinio pasaulio filosofiniame kontekste, įgaudama platesnį ir gilesnį asmenybės ugdymo pamatą.

2. Gydymo menas antikoje turėjo didelės įtakos ugdymo mokslo plėtotei.

3. Antikos *paideia* buvo glaudžiai siejama su retoriniu lavinimu, o retorinis lavinimas įvirtino mokėjimą konstruoti, išreikšti ir apginti mintį.

4. Pirmą kartą antikos *paideia* ugdymo teorijoje iškelia saviugdą kaip sąvoką ir kaip asmenybės tobulėjimo procesą.

5. Antikos *paideia* įteisino viešą asmenybės ugdymą, kuris stiprino visuomeninį valstybės pagrindą.

chischen Menschen, bd. 2. Berlin. Cituojama pagal 1977 m. vertimą į rusų kalbą. Maskva: GLK.

Koženiauskienė, R. 1999. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst.

Maccina, A. 1990. „Pedagogikos istorija“, in Antanas Maccina. *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.

Platonas. 1995. *Sokrato apologija. Kritonas*. Vilnius: Aidai.

Platonas. 1995. *Timajas. Kritijas*. Vilnius: Aidai.

Platonas. 1996. *Faidras*. Vilnius: Aidai.

Platonas. 2000a. *Puota arba apie meilę*. Vilnius: Aidai.

Platonas. 2000b. *Valstybė*. Vilnius: Pradai.

Rouche, M. 2003. *Histoire de l'enseignement et de l'éducation*, t. I. France: Perrin.

Seneka, L. A. 1997. *Diatribės*. Vilnius: Pradai.

ANCIENT *PAIDEIA*: THE THEORY OF EDUCATION OF THE PERSONALITY

Juozas Žilionis

Summary

The article discusses the historical development of ancient concept of *paideia*. This concept is used in the writings of Hippocrates, Isocrates, Plato and Aristotle. It signifies the system of harmonious education directed at upbringing a person not only as a consumer of cultural values but also as their creator. The constitutive part of *paideia* is the doctrine of health preservation, healing and healthy way of life. It is very

important and interesting fact that *paideia* encourages self-education as a highest form of personal awareness and the best method of self-perfecting. In its historical development the concept was gradually widened and enriched.

Keywords: *paideia*, personality, education, rhetoric, art of healing.

Iteikta 2004 11 24